

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Розвиток споживчого банківського кредитування в Україні

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка IV курсу, групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Ілащук Аделіна Жуліана Русланівна _____

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Олексин Артур Григорович _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ травня 2025 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Ілащук А.Ж.Р. Розвиток споживчого банківського кредитування в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2025. 58 с.

У роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку споживчого банківського кредитування в Україні. У першому розділі розкрито економічну суть та значення споживчого кредиту в умовах трансформаційної економіки, а також охарактеризовано особливості функціонування ринку споживчого кредитування. У другому розділі проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану банківського споживчого кредитування в Україні у 2022 – 2024 роках, зокрема здійснено оцінку динаміки, структури та основних тенденцій розвитку ринку. Окрему увагу приділено діяльності АТ КБ «ПриватБанк» як одного з лідерів цього сегмента. У третьому розділі визначено основні проблеми та ризики, що стримують розвиток споживчого кредитування, а також запропоновано шляхи їх подолання з урахуванням сучасних умов.

Ключові слова: споживче кредитування, банківський кредит, фінансова доступність, кредитні ризики, кредитоспроможність, кредитний ринок, ПриватБанк, банківська система України.

SUMMARY

Ilashchuk A.Zh.R. Development of Consumer Bank Lending in Ukraine. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2025. 58 c.

The paper explores the theoretical and practical aspects of the development of consumer bank lending in Ukraine. The first section reveals the economic essence and significance of consumer credit in a transforming economy, as well as highlights the specific features of the consumer lending market. The second section provides a comprehensive analysis of the current state of consumer bank lending in Ukraine during 2022 – 2024, including an assessment of the dynamics, structure, and key trends of market development. Special attention is given to the operations of JSC CB "PrivatBank" as one of the leaders in this segment. The third section identifies the main problems and risks hindering the development of consumer lending and proposes solutions for overcoming them in the context of modern conditions.

Keywords: consumer lending, bank credit, financial accessibility, credit risks, creditworthiness, credit market, PrivatBank, banking system of Ukraine.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.Ж.Р. Ілащук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ.....	6
1.1. Суть та значення споживчого кредитування у сучасних умовах господарювання.....	6
1.2. Особливості функціонування ринку споживчого банківського кредитування	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЗА 2022 – 2024 РОКИ.....	17
2.1. Оцінка тенденцій споживчого банківського кредитування в Україні на сучасному етапі	17
2.2. Аналіз споживчого кредитування АТ КБ «Приватбанк»	28
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	39
3.1. Ризики споживчого банківського кредитування	39
3.2. Проблеми і тенденції розвитку споживчого кредитування в Україні	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

У сучасних умовах нестабільної економіки та соціальних трансформацій споживче кредитування набуває особливого значення як важливий елемент фінансової підтримки домогосподарств і механізм стимулювання внутрішнього попиту. В Україні цей сегмент банківської діяльності демонструє помітну динаміку розвитку, зумовлену зростанням потреб населення у фінансових ресурсах, активізацією цифрових сервісів банків та зміною моделей споживчої поведінки. Водночас ринок споживчих кредитів стикається з рядом викликів, серед яких – нестабільність доходів позичальників, ризики кредитоспроможності, непрозорі умови кредитування та зростання заборгованості. У зв'язку з цим актуальним стає аналіз основних тенденцій, факторів впливу та проблемних аспектів розвитку споживчого кредитування в Україні, а також пошук шляхів його подальшого вдосконалення з урахуванням як національних особливостей, так і зарубіжного досвіду.

У науковій літературі споживче кредитування розглядається як важливий інструмент задоволення поточних потреб населення та активізації попиту в економіці. Алескерова Ю.В. та Дзюбенко А.Д. акцентують увагу на динамічному розвитку цього сегмента впродовж останніх років, попри наявність численних ризиків і викликів, зумовлених як внутрішніми економічними, так і політичними чинниками [1, 9]. Бондар О.П. у своєму дослідженні підкреслює, що стабільність ринку споживчих кредитів напряму залежить від ефективної взаємодії між кредиторами та позичальниками, а також від якості фінансової культури населення [3]. Вовчак О.Д. та Антонюк О.І. аналізують сучасні тенденції розвитку кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності, зокрема зазначаючи, що банки вимушені адаптувати свої стратегії під змінні макроекономічні умови та зміну споживчої поведінки [4]. Волкова Н.І. і Статкевич Г.В. акцентують увагу на адаптивності банківських установ в кризових періодах, підкреслюючи роль гнучкої кредитної політики у збереженні

стабільності роздрібного кредитування [5]. У дослідженнях Грищука Ю.П. та Демчака Р. акцентується увага на проблемах непрозорості умов кредитування, що стає особливо актуальним у торгівельних мережах, де часто споживачі зіштовхуються з прихованими платежами [7, 8]. Жежерун Ю.В. детально аналізує ситуацію на ринку банківського кредитування фізичних осіб, акцентуючи увагу на необхідності впровадження сучасних інструментів оцінки ризиків та цифровізації процесів [11]. У свою чергу, Кульчицька Є.В. звертає увагу на вплив споживчих кредитів на структуру витрат домогосподарств, вказуючи на подвійний ефект – з одного боку, доступ до фінансових ресурсів, з іншого – ризик боргового навантаження [18].

Таким чином, література з теми дозволяє сформулювати цілісне бачення як поточних проблем споживчого кредитування, так і потенційних шляхів його розвитку з урахуванням сучасних викликів.

Мета дослідження – обґрунтувати основні тенденції, проблеми та перспективи розвитку споживчого банківського кредитування в Україні, а також визначити напрями його вдосконалення з урахуванням сучасних соціально-економічних умов.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи споживчого кредитування та його роль у банківській системі.
2. Оцінити сучасний стан і динаміку розвитку ринку споживчого кредитування в Україні.
3. Визначити основні проблеми, що стримують розвиток цього сегмента.
4. Дослідити вплив споживчих кредитів на фінансову стабільність домогосподарств.
5. Запропонувати шляхи удосконалення механізмів споживчого кредитування в Україні.

Об'єкт дослідження – банківська система України в частині реалізації політики споживчого кредитування.

Предмет дослідження – економічні відносини, механізми та інструменти,

пов'язані з процесом надання споживчих кредитів банками в Україні.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні економічні методи. Зокрема, застосовано метод аналізу та синтезу для вивчення сутності споживчого кредитування, статистичні методи – для оцінки динаміки споживчих кредитів, графічний метод – для візуалізації тенденцій розвитку, порівняльний аналіз – для зіставлення даних за різні періоди та регіони, а також системний підхід – для комплексного вивчення факторів впливу на ринок споживчого кредитування.

Інформаційною основою дослідження слугували: статистичні матеріали Національного банку України, звітність провідних українських банків, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних економістів, законодавчо-нормативні акти України, матеріали профільних періодичних видань, а також власні аналітичні розрахунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Суть та значення споживчого кредитування у сучасних умовах господарювання

Суть кредитування полягає у наданні однією стороною (кредитором) грошових коштів або матеріальних цінностей іншій стороні (позичальнику) на визначений термін, за умов повернення та, як правило, з виплатою відсотків за користування ресурсом. Це форма економічних відносин, що базується на принципах зворотності, строковості, платності та цільового використання.

Споживче кредитування – це специфічний вид кредитування, за якого фізичні особи отримують кошти для придбання товарів чи послуг, що задовольняють їх особисті (непідприємницькі) потреби. Такі кредити можуть надаватися як у грошовій, так і в товарній формі (наприклад, розстрочка).

Закон України «Про споживче кредитування» трактує споживчий кредит як: «грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [30].

У Законі України «Про захист прав споживачів», споживчий кредит визначено: «як кошти, що надаються кредитором споживачам на придбання продукції» [31]

Бондар О. П. тлумачить споживчий кредит як: «надання державою, підприємствами, кредитними інститутами і окремими громадянами позичкової вартості (у грошовій, товарній і натуральній формі) населенню для використання її на споживчі потреби на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка» [3].

Волкова Н. І., Статкевич Г. В. досліджують споживчий кредит як:

«відносини між кредиторами та споживачами, коли кожен з них бажає отримати вигоду, споживач у вигляді грошей або товару за мінімальним внеском передплати, кредитор – у вигляді відсотка, отриманого за надання кредиту, і ці взаємовідносини базуються на принципах платності, строковості, поверненості й забезпеченості» [5].

Івасів Б. С. зазначає, що: «споживчий кредит – це кредит, який надається тільки в національній валюті фізичним особам-резидентам на придбання споживчих товарів та послуг і який погашається поступово» [13].

Савлук М. І., Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. трактують споживчий кредит таким чином: «кредит, який надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі. Він може надаватись як банками, так і кредитними установами небанківського типу, а також юридичними і фізичними особами» [32].

Національний банк України дає таке визначення споживчого кредиту: «це кредит, який надається споживачам на придбання продукції для особистих потреб, що не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [34].

Дещо ширшим є підхід до суті споживчого кредиту Петрика Л.О., Міщенко К.С.: «Споживчий кредит виступає у виді позичкових коштів, наданих банками, підприємствами чи державою населенню» [26]. Звідси випливає, що всі кредити, надані населенню, носять характер споживчих.

Отже, споживчий кредит – це форма кредитування, за якої фізичним особам надаються кошти або товари у борг для задоволення їхніх особистих (непідприємницьких) потреб, з умовою повернення у визначений строк та, зазвичай, з виплатою процентів.

Цей тип кредиту дозволяє населенню здійснювати поточні витрати, які перевищують їхні наявні доходи, і є важливим елементом споживчого попиту та економічної активності.

Основними характеристиками споживчого кредиту:

1. Цільове призначення – придбання побутової техніки, оплати навчання, лікування, ремонт житла тощо.

2. Суб'єктами виступають банки, кредитні спілки, торгові мережі (через партнерські програми).

3. Коротко- або середньостроковий характер – зазвичай надається на термін до 5 років.

4. Застосування стандартизованих процедур – спрощений розгляд, фіксовані суми та строки.

У сучасній економіці споживчий кредит відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової гнучкості населення та стимулюванні попиту на товари й послуги. Його поширення зумовлено зростанням потреб громадян у товарах довгострокового користування, підвищенням рівня життя та розвитком фінансових послуг. Різноманітність умов надання кредитів потребує чіткого розуміння їхніх видів, особливостей та цільового призначення.

Класифікація споживчих кредитів дозволяє систематизувати їх за ключовими ознаками, такими як об'єкти кредитування, терміни, способи надання, форми забезпечення, методи погашення, нарахування відсотків і типи позичальників. Такий підхід дає змогу глибше зрозуміти механізми функціонування кредитного ринку та обрати найдоцільніші варіанти кредитування залежно від конкретних потреб і фінансових можливостей споживача.

Класифікації споживчих кредитів здійснюється за різними критеріями:

1. За об'єктами кредитування:

– цільові кредити – надаються для конкретних потреб (наприклад, на купівлю автомобіля, побутової техніки, оплату освіти тощо);

– нецільові кредити – кошти видаються без уточнення призначення (наприклад, готівкові кредити).

2. За строками кредитування:

– короткострокові – до 1 року;

– середньострокові – від 1 до 3 років;

– довгострокові – понад 3 роки.

3. За способом надання:

- готівкові кредити – видаються у грошовій формі безпосередньо позичальнику;

- безготівкові кредити – кошти перераховуються на рахунок продавця товарів або послуг;

- товарні кредити – надаються у вигляді товарів (розстрочка).

4. За видами забезпечення:

- забезпечені кредити заставою майна; порукою третьої особи; страхуванням;

- незабезпечені (бланкові) – видаються без застави, лише за кредитною історією та платоспроможністю.

5. За терміном погашення:

- одноразове погашення – вся сума кредиту та відсотки сплачуються одночасно;

- рівномірне погашення – регулярні рівні платежі протягом строку кредиту;

- диференційоване погашення – основна сума зменшується, а відсотки нараховуються на залишок.

6. За методами стягнення відсотків:

- аннуїтетні платежі – рівні щомісячні суми (частина основного боргу + відсотки);

- класичні (диференційовані) платежі – відсотки зменшуються зі зменшенням основної суми боргу.

7. За суб'єктами кредитування:

- індивідуальні позичальники – фізичні особи;

- домогосподарства – сім'ї або групи осіб із спільним бюджетом;

- пільгові категорії населення – студенти, пенсіонери, військовослужбовці тощо (за окремими програмами).

Взаємозв'язок між споживчим кредитом, потребами населення та факторами впливу описується як динамічна система, у якій взаємодіють три основні блоки: потреби населення, споживчий кредит і фактори впливу (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Взаємодія споживчого кредиту з потребами населення

У центрі цієї взаємодії знаходяться потреби населення, які виступають рушієм формування попиту на споживчий кредит. Зі зростанням або зміною споживчих потреб населення (наприклад, потреба в товарах довгострокового користування, лікуванні, освіті тощо) збільшується попит на кредитні ресурси. У відповідь на цей попит формується пропозиція споживчого кредиту, що, в свою чергу, дозволяє задовольнити ці потреби, створюючи зворотний зв'язок між кредитом і попитом.

На цей процес впливають внутрішні та зовнішні фактори.

До внутрішніх факторів належать: процентна ставка – визначає вартість кредиту для позичальника; обсяг кредитування – характеризує доступність кредитних ресурсів; рівень заборгованості – впливає на платоспроможність населення та банки.

Зовнішні фактори включають: макроекономічну ситуацію – стабільність або нестабільність економіки формує загальні умови для кредитування; політику НБУ – грошово-кредитна політика регулятора прямо впливає на процентні ставки та обсяги кредитування; доходи населення – визначають платоспроможність та готовність брати кредити; ціни на товари – формують структуру споживчих витрат і можуть підвищувати попит на кредит.

Таким чином, споживчий кредит є інструментом, що опосередковує

зв'язок між потребами населення та сукупністю економічних умов, забезпечуючи реалізацію попиту за наявності відповідних факторів впливу.

Ринок споживчого кредитування є важливим сегментом кредитного ринку, що виконує як економічні, так і соціальні функції. В умовах воєнного стану його роль особливо зростає, оскільки споживчі кредити стають одним із інструментів підтримки внутрішнього попиту та фінансової стійкості населення.

По-перше, розвиток споживчого кредитування сприяє підтримці економічної активності суб'єктів ринку. Надання населенню доступу до фінансових ресурсів дозволяє підтримувати купівельну спроможність, стимулює обіг товарів і послуг, що, своєю чергою, активізує виробництво та сферу послуг навіть у кризових умовах.

По-друге, у період масової міграції та втрати джерел доходу споживчі кредити стають інструментом фінансової підтримки громадян, які залишилися в країні. Кредити на поточні потреби, лікування чи придбання базових товарів допомагають зберегти елементарну життєдіяльність і гідний рівень життя.

По-третє, споживче кредитування сприяє підвищенню соціальної стабільності, зменшуючи ризики соціального напруження через матеріальну скруту. Це особливо актуально для вразливих верств населення в умовах зростання цін, інфляції та нестабільних доходів.

По-четверте, розширення кредитного портфеля банків у напрямі споживчого кредитування стимулює розвиток банківської системи, покращує її ліквідність, підвищує рівень довіри до фінансових установ і створює додаткові джерела прибутку.

Нарешті, активізація цього сегмента сприяє залученню внутрішніх інвестицій, зокрема через інструменти споживчого лізингу, кредитні облігації та мікрофінансування, що є важливою умовою стабілізації економіки у довгостроковій перспективі.

Таким чином, ринок споживчого кредитування в умовах війни в Україні виступає важливим важелем економічної і соціальної підтримки, розвитку банківської системи та адаптації до кризових умов.

Споживче кредитування є важливою складовою фінансової системи, яка виконує подвійну функцію – задоволення поточних потреб населення та стимулювання економічної активності. Його сутність полягає у наданні фізичним особам фінансових ресурсів на цільові споживчі витрати з умовою їх поступового повернення у визначений термін, із нарахуванням процентів. У сучасних умовах, особливо під час економічної нестабільності та воєнного стану, значення споживчого кредитування зростає, оскільки воно забезпечує тимчасову фінансову підтримку громадянам, зберігає рівень споживчого попиту та сприяє стабільності внутрішнього ринку. Разом з тим, ефективне функціонування ринку споживчого кредитування потребує збалансованого регулювання, прозорих умов кредитування, розвитку фінансової грамотності населення та належного управління кредитними ризиками з боку фінансових установ.

1.2. Особливості функціонування ринку споживчого банківського кредитування

Ринок споживчого банківського кредитування – це сегмент фінансового ринку, на якому банки надають фізичним особам кредити на задоволення особистих потреб (придбання товарів, оплату послуг, ремонт житла тощо) на умовах платності, строковості та повернення.

Слід зазначити, що споживче кредитування в умовах мирного часу є важливим інструментом стимулювання економічного розвитку та має суттєвий вплив на національну економічну систему. Завдяки доступу населення до фінансових ресурсів для задоволення власних потреб, кредитування створює мультиплікативний ефект, що проявляється у таких аспектах:

1. Зростання попиту на товари та послуги, що стимулює виробництво й торгівлю.
2. Розвиток національного споживчого ринку шляхом розширення асортименту та якості товарів.
3. Стимулювання заощаджень населення у відповідь на зростання довіри

до банківських інструментів.

4. Активізація банківського сектору через збільшення обсягу кредитних операцій.

5. Соціальна стабільність у суспільстві, зумовлена підвищенням фінансової доступності благ для широких верств населення.

6. Зростання рівня життя населення, оскільки громадяни мають змогу придбати необхідні товари без затримок.

7. Збільшення податкових надходжень до бюджету через поживлення економічної активності.

8. Прискорення оборотності коштів, що забезпечує більш ефективний рух капіталу в економіці.

Таким чином, у стабільному середовищі споживче кредитування виконує не лише фінансову, а й економічну та соціальну функцію, сприяючи сталому розвитку країни.

Ринок споживчого кредитування, як невід'ємна частина загального кредитного ринку, набуває особливого значення в період воєнного стану в Україні. Його активізація є важливою з кількох ключових причин:

1. Стимулювання економічної діяльності. Тривала війна спричинила зниження споживчого попиту, зумовлене втратою доходів, руйнуванням майна, енергетичними проблемами, а також масовим виїздом громадян за кордон (понад 19% населення). У таких умовах споживче кредитування виконує роль інструмента підтримки попиту на товари та послуги, що, у свою чергу, сприяє збереженню виробничої активності, зайнятості населення та наповненню державного бюджету.

2. Фінансове забезпечення населення. Багато громадян залишилися без стабільних джерел доходу або втратили житло внаслідок бойових дій. Для таких домогосподарств споживчі кредити є можливістю покрити нагальні витрати – на медичні послуги, оренду житла чи придбання предметів першої необхідності.

3. Підвищення соціальної згуртованості. Забезпечення населення доступом до кредитних ресурсів дозволяє їм легше адаптуватися до кризових

умов, задовольняти базові потреби, зберігати відносну життєву стабільність та формувати елементи довгострокового планування.

4. Підтримка функціонування банківської системи. Операції зі споживчого кредитування дозволяють банкам зберігати дохідність навіть в умовах воєнної нестабільності. Удосконалення цифрових фінансових послуг також забезпечує розширення доступу до кредитування для громадян, зокрема тих, хто мешкає у зонах бойових дій або перебуває за кордоном.

5. Стимулювання внутрішніх інвестицій. Попит на споживчі кредити з боку населення активізує приплив депозитів, особливо з боку військових, які мають відносно вищі доходи, але обмежені можливості для споживання. Це дозволяє банківським установам зміцнювати ресурсну базу без необхідності вдаватися до зовнішнього фінансування, підвищуючи тим самим фінансову автономію країни.

Тому розвиток споживчого кредитування в умовах війни виступає важливим інструментом забезпечення економічної стійкості, соціальної підтримки населення та стабільності фінансового сектора.

Кужелєв М.О. та Нечипоренко А.В. у своєму дослідженні простежують динаміку обсягів споживчого кредитування в Україні за період 2018 – 2023 років. Вони зазначають, що: «в загальній структурі кредитів, наданих населенню, переважають саме споживчі позики. Натомість кредити на купівлю нерухомості демонструють зниження. Дослідники пояснюють таку тенденцію впливом інфляційних і валютних очікувань домогосподарств, а також зміною умов іпотечного кредитування, яку здійснюють банки. Інші види кредитів, згідно з аналізом, поступово зростають як у номінальному, так і у відносному вимірі» [16].

Цей ринок виконує низку ключових функцій:

- економічну – стимулює споживчий попит і, відповідно, виробництво товарів і послуг;
- соціальну – забезпечує доступ громадян до товарів тривалого користування та послуг за відсутності достатніх власних коштів;

- інвестиційну – сприяє обігу капіталу в банківській системі;
- стабілізаційну – підтримує фінансову стійкість домогосподарств за умов кризових явищ.

Ефективне функціонування ринку споживчого банківського кредитування залежить від макроекономічних умов, грошово-кредитної політики держави, рівня доходів населення та довіри до банківської системи.

Чинники, що гальмують розвиток банківського кредитування населення в Україні в умовах воєнного стану (2022 – 2024 рр.) поділяються на керовані та некеровані.

Керовані чинники – це фактори, на які держава, банківські установи або інші економічні суб'єкти можуть прямо або опосередковано впливати через політики, інструменти регулювання чи управлінські рішення.

1. Нестабільність валютного курсу – умови війни посилили коливання валютного ринку. Знецінення національної валюти знижує довіру до фінансових установ, стимулює «доларизацію» заощаджень і кредитів, ускладнює оцінку вартості кредитних зобов'язань, особливо у валюті. Це також знижує платоспроможність позичальників і підвищує ризики для банків.

2. Обмежений доступ суб'єктів кредитних відносин до інфраструктури ринку – через руйнування банківських відділень, тимчасову окупацію окремих територій, перебої в роботі зв'язку або інтернету населення втратило можливість доступу до банківських послуг. Частина клієнтів не має змоги здійснити верифікацію, оформити документи чи отримати кредитні кошти фізично або дистанційно.

3. Нестабільне функціонування банківської системи – у перші місяці повномасштабного вторгнення окремі банки призупиняли видачу кредитів або згортали програми споживчого кредитування. Високі ризики неповернення позик змушують банки знижувати обсяги кредитування, переорієнтовуючись на мінімізацію ризиків і підтримку ліквідності.

4. Низький рівень фінансової грамотності населення – велика частка громадян не має достатніх знань щодо умов кредитування, оцінки власної

платоспроможності, ризиків прострочення тощо. У воєнний період зростає потреба у свідомому управлінні фінансами, однак слабкий рівень фінансової культури ускладнює відповідальне користування кредитними ресурсами.

5. Висока інфляція та скорочення реальних доходів – через інфляційні процеси, підвищення цін на базові товари та послуги, знижується купівельна спроможність населення. Домогосподарства зосереджуються на виживанні та задоволенні першочергових потреб, а не на залученні кредитів. Банки, у свою чергу, стикаються з високими ризиками дефолтів [16].

Некеровані чинники – це фактори, які перебувають поза межами контролю банків, держави чи позичальників. Вони мають об'єктивний характер і є наслідком воєнних дій.

1. Загальна економічна нестабільність – воєнний стан спричинив порушення функціонування ланцюгів постачання, падіння ВВП, втрату продуктивних ресурсів і загальне зниження інвестиційної привабливості України. В умовах такої нестабільності банки втрачають впевненість у майбутньому поверненні кредитних коштів.

2. Зростання ризиків для кредиторів і позичальників – руйнування житла, підприємств, втрата здоров'я чи життя, примусове переселення та мобілізація – усе це прямо впливає на здатність громадян обслуговувати свої кредитні зобов'язання. Банки, зі свого боку, змушені посилювати вимоги до позичальників або зовсім призупиняти кредитування в зоні підвищеного ризику.

Умови воєнного стану в Україні створили унікальне поєднання системних бар'єрів для кредитного ринку, в якому керовані чинники поглиблюють дію некерованих. Для стимулювання банківського кредитування необхідна не лише фінансова підтримка, а й системне реформування, зокрема – цифровізація послуг, підвищення фінансової грамотності населення та адресна підтримка постраждалих домогосподарств.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЗА 2022 – 2024 РОКИ

2.1. Оцінка тенденцій споживчого банківського кредитування в Україні на сучасному етапі

Сучасний етап розвитку споживчого банківського кредитування в Україні характеризується змішаними тенденціями, обумовленими як структурними змінами в економіці, так і наслідками повномасштабної війни.

У 2022 – 2024 роках банківський сектор України продемонстрував доволі стійку динаміку на тлі тривалих викликів, пов'язаних із війною та економічною нестабільністю (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності банків України за 2022 – 2024 роки, млрд грн [23]

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 р. до 2022 р., %	2024 рік	Темп приросту 2024 р. до 2023 р., %
Кількість діючих банків, од., вт.ч.	67	63	-6,0	61	-3,2
з іноземним капіталом, од.	30	26	-13,3	26	0,0
зі 100% іноземним капіталом, од.	22	19	-13,6	19	0,0
Активи банків	2351,7	2945	25,2	3422,6	16,2
Кредити надані	1036,2	1024,7	-1,1	1138	11,1
Вкладення в цінні папери	1022,7	1466,5	43,4	1693	15,4
Капітал	215,8	296	37,2	381,6	28,9
Зобов'язання банків	2135,8	2649	24,0	3041	14,8
Чистий прибуток	21,9	83	279,0	103,7	24,9

Незважаючи на скорочення кількості діючих банків, яке супроводжується

зменшенням частки банків з іноземним капіталом, спостерігається зростання ключових фінансових показників, що свідчить про адаптивність системи до кризових умов.

Зокрема, загальний обсяг активів банків щороку зростає: у 2023 році темп приросту становив 25,2%, а у 2024 році – ще 16,2%, що свідчить про зміцнення ресурсної бази установ. Одночасно капітал банків збільшився на 37,2% у 2023 році та на 28,9% у 2024 році, що дозволяє говорити про посилення фінансової стійкості установ та ефективну політику управління ризиками.

Хоча кредитування в 2023 році дещо скоротилося (на 1,1%), вже у 2024 році воно продемонструвало позитивну динаміку з приростом понад 11%. Це свідчить про поступове відновлення попиту на позикові ресурси серед населення та бізнесу, а також про пом'якшення ризик-менеджменту банків. Паралельно активно зростають вкладення банків у цінні папери, переважно державні, що зумовлено прагненням забезпечити стабільний дохід при мінімальному ризику. У 2023 році зростання склало понад 43%, а в 2024 році – ще 15,4%.

Водночас значне зростання чистого прибутку – з 21,9 млрд грн у 2022 році до 103,7 млрд грн у 2024 році – демонструє ефективність бізнес-моделей банків навіть в умовах воєнного стану. Це, зокрема, результат зростання доходності державних боргових паперів, переоцінки валютних позицій та збереження високої маржі при кредитуванні.

Незважаючи на загальну позитивну динаміку фінансових показників, структурні зрушення, пов'язані зі зменшенням кількості банківських установ і частки іноземного капіталу, свідчать про високий рівень системних ризиків. Це, своєю чергою, вимагає посиленої ролі регулятора та впровадження додаткових інструментів підтримки стабільності банківської системи. У підсумку, банківський сектор, хоч і втратив частину гравців, демонструє ознаки зростання прибутковості, мобілізації внутрішніх ресурсів і поступового відновлення активної кредитної діяльності.

У контексті воєнного стану в Україні, динаміка банківського кредитування залишається важливим індикатором стану фінансового сектору та загальної

економічної активності. Особливої уваги заслуговує аналіз структури наданих кредитів, зокрема співвідношення між позиками, виданими суб'єктам господарювання, фізичним особам та органам державної влади. На рис. 2.1 відображено динаміку загального обсягу кредитів, наданих клієнтам у 2022 – 2024 роках, а також зміни частки кредитів, наданих фізичним особам.

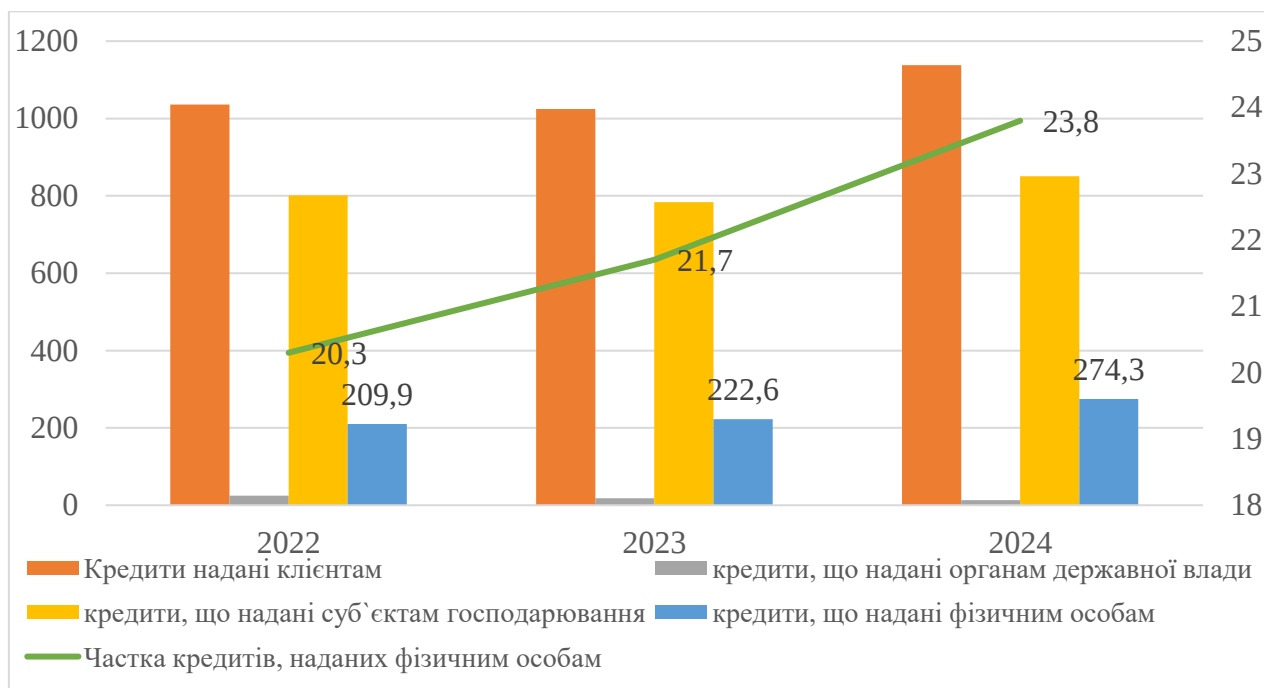

Рис. 2.1. Динаміка банківських кредитів та частка кредитів, наданих фізичним особам у 2022 – 2024 роках, млрд грн [23]

Як видно з рис. 2.1, загальний обсяг кредитів, наданих клієнтам, у 2022 та 2023 роках залишався приблизно на одному рівні (близько 1030 млрд грн), однак у 2024 році зафіксовано зростання до понад 1100 млрд грн. Водночас кредити, надані суб'єктам господарювання, зберігали стабільність: у 2022 році – близько 800 млрд грн, у 2023 – трохи менше, а у 2024 – знову демонструють незначне зростання.

Особливої уваги заслуговує динаміка кредитів, наданих фізичним особам. У 2022 році цей показник становив 209,9 млрд грн, у 2023 році – 222,6 млрд грн, а у 2024 році вже 274,3 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення споживчої активності населення та зростання попиту на кредитні ресурси. Частка кредитів, наданих фізичним особам, відповідно, збільшилася з 20,3% у

2022 році до 23,8% у 2024 році, що свідчить про зростаючу роль споживчого кредитування в структурі банківських послуг.

Ця тенденція зумовлена декількома чинниками: підвищенням рівня довіри до банків, адаптацією банків до ризиків воєнного часу, збільшенням потреб домогосподарств у покритті поточних витрат, а також ширшим доступом до онлайн-кредитування. Таким чином, попри загрозливі макроекономічні умови, ринок споживчого кредитування демонструє ознаки стабілізації та розширення.

У період 2022 – 2024 років ринок кредитування домашніх господарств в Україні зазнав помітних змін під впливом соціально-економічних викликів, зумовлених триваючим воєнним станом. Незважаючи на складні умови, кредитна активність з боку населення поступово зростала, що свідчить про адаптацію як банківської системи, так і споживачів до нової економічної реальності. Особливу аналітичну цінність має дослідження динаміки обсягів кредитів за цільовим призначенням, що дозволяє глибше зрозуміти споживчу поведінку домогосподарств і пріоритетні напрями фінансування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка обсягів кредитів, наданих домашнім господарствам за цільовим спрямуванням, млрд грн [23]

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 р. до 2022 р., %	2024 рік	Темп приросту 2024 р. до 2023 р., %
Усього наданих кредитів	221,1	236,5	7,0	291,8	23,4
Споживчі кредити	188,7	196,1	3,9	237,3	21,0
Питома вага, %	85,3	88,7	3,9	107,3	21,0
Кредити на нерухомість	21,3	26,5	24,4	37,1	40,0
Питома вага, %	9,6	12,0	24,4	16,8	40,0
Інші кредити	11,1	13,9	25,2	17,4	25,2
Питома вага, %	5,0	6,3	25,2	7,9	25,2

У 2022 році загальний обсяг кредитів, наданих домашнім господарствам, становив 221,1 млрд грн. У 2023 році цей показник зріс до 236,5 млрд грн (на

7,0%), а в 2024 році – до 291,8 млрд грн (на 23,4%). Така динаміка вказує на пожвавлення попиту з боку населення на банківські позики, особливо в 2024 році, що пов'язано з відновленням економічної активності та зростанням довіри до банківської системи.

Основний обсяг кредитів традиційно припадає на споживче кредитування: у 2022 році – 188,7 млрд грн, у 2023 – 196,1 млрд грн (приріст 3,9%), а в 2024 – 237,3 млрд грн (приріст 21,0%). Попри незначне зростання у 2023 році, вже у 2024 році спостерігається суттєве збільшення, що свідчить про активізацію споживчих витрат. Частка споживчих кредитів у загальній структурі позик також зростала – з 85,3% у 2022 році до 88,7% у 2023, досягнувши 107,3% у 2024 році, що вказує на часткову перекласифікацію деяких видів кредитів або методологічні зміни.

Кредити на придбання нерухомості зростали ще динамічніше: з 21,3 млрд грн у 2022 році до 26,5 млрд грн у 2023 році (приріст 24,4%), а в 2024 – до 37,1 млрд грн (приріст 40,0%). Таке суттєве зростання свідчить про поступове відновлення інтересу до інвестицій у житло, можливо, через стабілізацію ринку нерухомості в окремих регіонах, а також державні чи банківські програми підтримки іпотечного кредитування.

Інші кредити також демонстрували стабільне зростання: з 11,1 млрд грн у 2022 році до 13,9 млрд грн у 2023 (приріст 25,2%) і до 17,4 млрд грн у 2024 (ще +25,2%). Їхня частка хоч і залишається невеликою (5,0–7,9%), проте стабільна динаміка свідчить про поступову диверсифікацію цілей кредитування.

Таким чином, загальна картина показує зростання ролі споживчого кредитування в умовах воєнного часу з одночасною активізацією іпотечного та іншого цільового кредитування, що підтверджує адаптивність банківської системи до потреб населення та зростання довіри громадян до фінансових установ.

Структурний аналіз споживчих кредитів за строками погашення дозволяє виявити не лише загальні тенденції на ринку банківського кредитування, а й глибше зрозуміти поведінкові моделі споживачів у період високої економічної

турбулентності. У 2022 – 2024 роках українська банківська система функціонувала в умовах воєнного стану, що значною мірою вплинуло на кредитну політику банків та кредитні уподобання населення. Динаміка строкової структури споживчих позик відображає прагнення громадян мінімізувати фінансові ризики, адаптуючи свої зобов'язання до умов невизначеності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів споживчих кредитів за строками погашення, млрд грн
[23]

Показник	Споживчі кредити			
	Усього	до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років
2022 рік	188,7	109,9	54,7	24,1
Питома вага, %	100	58,2	29,0	12,8
2023 рік	196,1	127,4	44,9	23,9
Темп приросту 2023 року до 2022 року, %	3,9	15,9	-17,9	-0,8
Питома вага, %	100	65,0	22,9	12,2
2024 рік	237,3	159,9	55,2	22,2
Темп приросту 2024 року до 2023 року, %	21,0	25,5	22,9	-7,1
Питома вага, %	100	67,4	23,3	9,4

У 2022 році загальний обсяг споживчих кредитів становив 188,7 млрд грн. Основна частка – 109,9 млрд грн (58,2%) – припадала на короткострокові кредити (до 1 року), тоді як середньострокові (від 1 до 5 років) складали 54,7 млрд грн (29,0%), а довгострокові (понад 5 років) – лише 24,1 млрд грн (12,8%). Така структура свідчить про високий рівень обережності з боку позичальників, що в умовах війни обирають швидкопогашувані зобов'язання.

У 2023 році загальний обсяг споживчих кредитів незначно зріс до 196,1 млрд грн (+3,9%). Найбільше зростання зафіксовано за короткостроковими

позиками – на 15,9% (до 127,4 млрд грн), що призвело до збільшення їх питомої ваги до 65%. Натомість кредити на строк від 1 до 5 років зменшились на 17,9%, а понад 5 років – майже не змінились (-0,8%). Така тенденція вказує на переважання короткострокової фінансової стратегії серед населення, зумовленої воєнною невизначеністю та прагненням не брати довгострокових зобов'язань.

У 2024 році ринок споживчого кредитування суттєво активізувався: загальний обсяг досяг 237,3 млрд грн (приріст 21,0%). Зростання спостерігається в усіх строкових сегментах, крім довгострокових кредитів. Найбільше знову зросли короткострокові позики – до 159,9 млрд грн (+25,5%), ще більше посиливши свою частку до 67,4%. Цікаво, що середньострокові кредити продемонстрували позитивну динаміку після спаду 2023 року – приріст 22,9% (до 55,2 млрд грн), що свідчить про деяке покращення очікувань споживачів щодо стабільності економіки. Водночас довгострокові кредити зменшились на 7,1% (до 22,2 млрд грн), знизивши свою частку до 9,4%, що підтверджує збереження високої обережності населення щодо довгострокових фінансових зобов'язань.

Загалом, упродовж 2022 – 2024 років споживче кредитування в Україні зберігало тренд на короткостроковість, що відображає домінування оборотних витрат у структурі потреб домогосподарств. Зростання обсягів при переважаючому попиті на кредити зі строком до одного року свідчить як про пристосування банків до запитів споживачів, так і про глибоку нестабільність, яка стримує довгострокове кредитне планування.

Аналіз структури споживчого кредитування за валютами є важливим індикатором рівня довіри населення до національної грошової одиниці, стабільності фінансової системи та регуляторної політики держави. У період 2022 – 2024 років, коли банківська система України функціонувала в умовах воєнного стану, валютна структура кредитного портфеля домогосподарств демонструвала чітку тенденцію на користь гривневого кредитування. Цей процес обумовлений як внутрішніми регуляторними обмеженнями, так і зниженням споживчої активності у сфері валютних позик через зростання ризиків (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка обсягів споживчих кредитів у розрізі валют, млрд грн [23]

Показник	Споживчі кредити				
	Усього	гривня	Долар США	євро	Інші валюти
2022 рік	188,7	181,8	6,3	0,3	0,3
Питома вага, %	100	96,3	3,3	0,2	0,2
2023 рік	196,1	189,5	6	0,3	0,2
Темп приросту 2023 року до 2022 року, %	3,9	4,2	-4,8	0,0	-33,3
Питома вага, %	100	96,6	3,1	0,2	0,1
2024 рік	237,3	231	5,7	0,3	0,2
Темп приросту 2024 року до 2023 року, %	21,0	21,9	-5,0	0,0	0,0
Питома вага, %	100	97,3	2,4	0,1	0,1

У 2022 році обсяг споживчих кредитів склав 188,7 млрд грн, з яких переважна більшість – 181,8 млрд грн або 96,3% – надана в національній валюті. Частка кредитів у доларах США становила 6,3 млрд грн (3,3%), тоді як інші валюти (євро, інші) залишалися майже непомітними – по 0,3 млрд грн, що відповідало лише по 0,2% в загальній структурі. Такий розподіл вказує на значну валютну концентрацію у гривні, що пов'язано з високим валютним ризиком, девальваційними очікуваннями та жорсткими валютними обмеженнями з боку НБУ.

У 2023 році загальний обсяг споживчих кредитів зріс до 196,1 млрд грн (+3,9%), причому приріст у гривні випереджав середній показник і становив 4,2% (до 189,5 млрд грн). Натомість обсяг кредитів у доларах США скоротився на 4,8%, знизившись до 6 млрд грн. Єврові кредити залишились на рівні

попереднього року (0,3 млрд грн), а кредити в інших валютах скоротилися на третину. Питома вага гривневих кредитів зросла до 96,6%, що підтверджує посилення внутрішньої валютної орієнтації позичальників і банків.

У 2024 році ринок споживчого кредитування продемонстрував суттєве зростання – загальний обсяг досяг 237,3 млрд грн (+21,0%). Найбільший приріст відбувся саме в гривневому сегменті – на 21,9%, до 231 млрд грн, що забезпечило зростання частки таких кредитів до 97,3%. Усі валютні сегменти, навпаки, знизили свою частку: кредити в доларах США скоротились до 5,7 млрд грн (-5,0%), їхня питома вага знизилася до 2,4%. Обсяги кредитів у євро й інших валютах залишилися незмінними в абсолютному вираженні, але ще більше зменшилися у частці до 0,1% кожен.

Отже, за аналізований період спостерігається послідовна гривнева домінанта в структурі споживчого кредитування, що свідчить про високу ефективність регуляторної політики НБУ щодо де-доларизації економіки, а також про прагнення банків і позичальників уникати додаткових валютних ризиків у період воєнної нестабільності. Така тенденція також вказує на посилення стабілізаційних процесів у внутрішньому грошовому обігу та зміцнення довіри до національної валюти.

Середньозважені річні відсоткові ставки за споживчими кредитами є чутливим індикатором як вартості залучення фінансових ресурсів для домогосподарств, так і загального рівня ризиків у національній економіці. Аналіз динаміки цих ставок у розрізі валют за 2022 – 2024 роки дозволяє оцінити, як змінювалися умови кредитування в умовах воєнного стану, макроекономічної нестабільності та регуляторного впливу з боку Національного банку України (рис. 2.2).

У 2022 році найнижчий рівень середньозважених ставок за споживчими кредитами спостерігався за кредитами в гривні – 27%, що пояснюється сприятливішими умовами для кредитування в національній валюті. Кредити в доларах США мали вищу вартість – 28,9%, тоді як найвищі ставки фіксувалися за кредитами в євро (38,4%) та інших валютах (11,8%). Останній показник

свідчить про високу волатильність та низький обсяг сегмента «інших валют», що викривлює середнє значення.

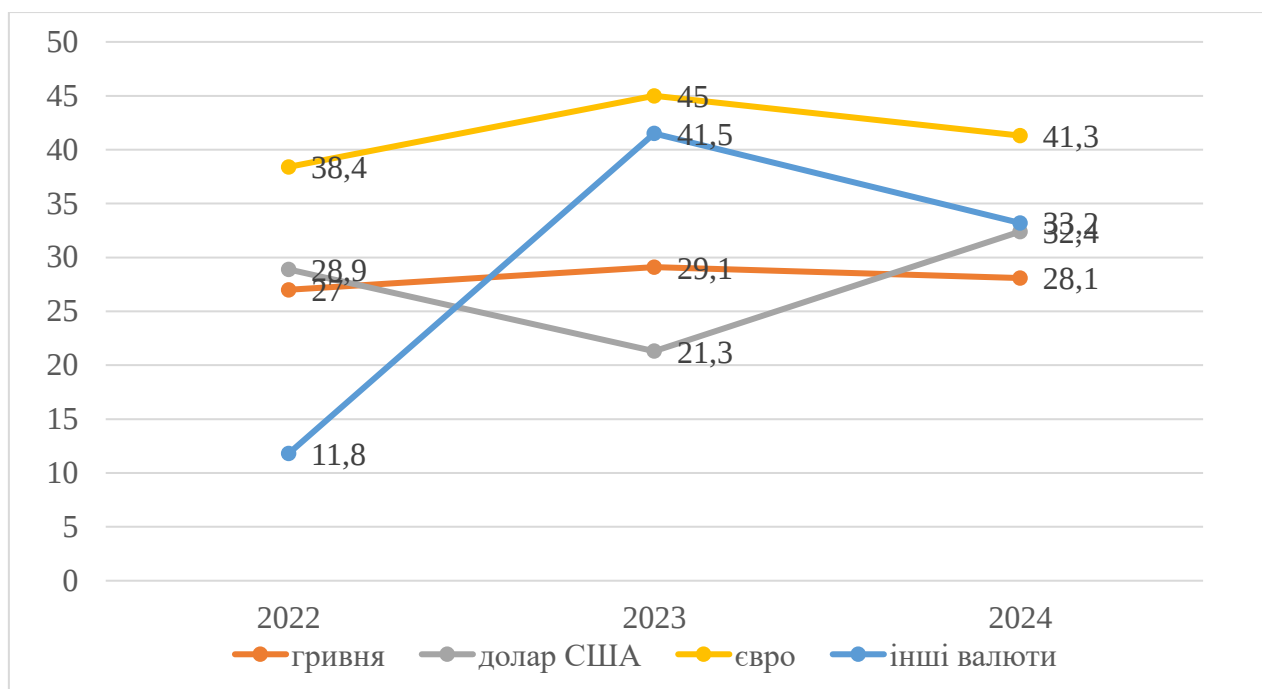

Рис. 2.2. Середньозважені річні відсоткові ставки за споживчими кредитами у розрізі валют у 2022 – 2024 рр., % [23]

У 2023 році ситуація істотно змінилася. Відсоткова ставка за кредитами в гривні залишилася відносно стабільною – 29,1%, що свідчить про обмежене зростання вартості фінансових ресурсів у національній валюті, попри загальну інфляцію та збереження облікової ставки на високому рівні. Водночас відбулося різке зростання вартості кредитів в інших валютах – зокрема, за «іншими валютами» ставка підскочила з 11,8% до 41,5%, наблизившись до ставок за кредитами в євро (45%). Це пов'язано з переглядом умов надання таких кредитів на фоні посилення валютного контролю та валютних ризиків. Натомість ставка за кредитами в доларах США знизилась до 21,3%, можливо, через зменшення обсягів відповідного кредитування та зміни в портфелях банків.

У 2024 році відбулося часткове коригування: ставки за кредитами в інших валютах знизились до 33,4%, що свідчить про певне згладжування ринку, однак вони залишаються високими. Ставки в євро також дещо зменшилися – до 41,3%, але залишаються найвищими серед усіх валют. Доларові кредити подорожчали – ставка зросла до 32,4%, що пов'язано з ослабленням гривні чи зростанням

валютних ризиків. Ставки за гривневими кредитами виявилися найстабільнішими, хоча і дещо знизились до 28,1%, що свідчить про збереження порівняно контрольованих умов внутрішнього кредитування.

Загалом рис. 2.2 демонструє підвищену вартість кредитів у іноземній валюті, що робить їх менш привабливими для населення порівняно з гривнею. Це відображає не лише регуляторну політику щодо стримування валютного кредитування, а й прагнення банків мінімізувати валютні ризики в умовах воєнної економіки. Водночас підвищена волатильність ставок в іноземній валюті свідчить про нестабільність зовнішнього фінансового середовища, а також обмеженість та епізодичність валютного кредитування.

Упродовж 2022 – 2024 років споживче кредитування банками України демонструвало поступове зростання як в абсолютних обсягах, так і в питомій вазі серед усіх видів банківських кредитів. Це свідчить про відновлення внутрішнього споживчого попиту попри виклики, пов'язані з війною, інфляцією та зниженням платоспроможності населення.

Основним джерелом кредитування залишалася національна валюта – гривня, яка формувала понад 96% споживчого портфеля, що відображає як перевагу стабільного регуляторного середовища, так і обмеження на валютне кредитування. Водночас спостерігалось поступове зростання частки довгострокових кредитів, особливо у 2024 році, що може свідчити про підвищення довіри домогосподарств до банківської системи та збільшення їх готовності брати зобов'язання на триваліший термін, зокрема на купівлю нерухомості.

Відсоткові ставки в гривні залишалися найстабільнішими, тоді як ставки за кредитами в іноземній валюті коливалися значно сильніше, що відображає високі валютні ризики та низьку прогнозованість відповідного сегмента. В цілому, банки продовжували обмежувати валютне кредитування, фокусуючись на внутрішньому споживчому ринку.

Таким чином, споживче кредитування в Україні у зазначений період залишалось стійким інструментом підтримки економічної активності населення,

з поступовим переходом від короткострокових до більш довгострокових форм, при збереженні фокусу на національній валюті та обережному ставленні до валютних ризиків.

2.2. Аналіз споживчого кредитування АТ КБ «Приватбанк»

Діяльність банків у сучасних умовах вимагає регулярного моніторингу та аналізу основних фінансових показників, які дають змогу оцінити фінансову стійкість, ефективність управлінських рішень і адаптацію до змінних економічних умов. У цьому контексті діяльність АТ КБ «Приватбанк» є важливим прикладом для аналізу, оскільки цей банк має значний вплив на фінансову систему України. Аналіз показників за 2022 – 2024 роки дозволяє оцінити зміни в структурі активів, капіталу та прибутковості банку, а також його здатність адаптуватися до макроекономічних викликів, зокрема в умовах війни та економічної невизначеності.

Табл. 2.5 показує основні фінансові показники діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2022 – 2024 роки.

Таблиця 2.5

Основні показники діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2022 – 2024 роки,
млрд грн [35]

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 р. до 2022 р., %	2024 рік	Темп приросту 2024 р. до 2023 р., %
Активи	94,2	152,3	61,7	151,8	-0,3
Кредити надані банкам	103,8	134,2	29,3	86,6	-35,5
Кредити надані клієнтам	68,1	92	35,1	112,8	22,6
Вкладення в цінні папери	239,8	271,8	13,3	375,1	38,0
Власний капітал	57,8	84,8	46,7	99,1	16,9
Зобов'язання	482,8	595,2	23,3	621,6	4,4
Прибуток	30,2	37,8	25,2	40,1	6,1

Активи зросли від 94,2 млрд грн у 2022 році до 152,3 млрд грн у 2023 році, що є приростом на 61,7%. У 2024 році активи зменшуються на 0,3% до рівня 151,8 млрд грн. Це вказує на стабільність активів банку в умовах економічної нестабільності, але також сигналізує про певні труднощі у залученні нових активів або зміни в ринкових умовах.

Кредити, надані банкам значно зросли у 2023 році на 29,3%, досягнувши 134,2 млрд грн, потім різко знизилися на 35,5% у 2024 році. Це свідчить про зміни у кредитній політиці банку, зокрема, можливу зміну умов надання кредитів або ж зміни в попиті на кредитування серед банків.

Кредити, надані клієнтам АТ КБ «Приватбанк» у 2023 році збільшилися на 35,1% до 92 млрд грн, а в 2024 році виросли ще на 22,6% до 112,8 млрд грн. Це свідчить про поступове зростання довіри до банку та відновлення кредитної активності, зокрема, серед фізичних та юридичних осіб.

Вкладення в цінні папери АТ КБ «Приватбанк» демонструють приріст на 13,3% у 2023 році та значне збільшення на 38,0% у 2024 році та досягли 375,1 млрд грн. Це свідчить про активне інвестування банку в цінні папери, що може бути зумовлено бажанням диверсифікувати ризики та отримати додаткові доходи в умовах економічної нестабільності.

Власний капітал АТ КБ «Приватбанк» збільшився на 46,7% у 2023 році та на 16,9% у 2024 році. Це свідчить про позитивні результати у прибутковості банку та нарощування капіталу для забезпечення фінансової стійкості.

Зобов'язання АТ КБ «Приватбанк» зросли на 23,3% у 2023 році та на 4,4% у 2024 році. Порівняно з іншими показниками, зобов'язання збільшуються помірно, що свідчить про обережну політику банку щодо кредитного навантаження.

Прибуток банку виріс на 25,2% у 2023 році до 37,8 млрд грн, а в 2024 році збільшився на 6,1% до 40,1 млрд грн. Це демонструє сталий розвиток банку, навіть в умовах складної економічної ситуації.

Загалом, діяльність АТ КБ «Приватбанк» за 2022 – 2024 роки показує стабільність і надійність, зокрема у зростанні активів, прибутку та кредитування

клієнтів. Проте є ознаки певної нестабільності у зобов'язаннях банку та зміні структури вкладень у цінні папери.

Кредитна діяльність банків є одним із ключових індикаторів їх ефективності, активності на ринку та впливу на економіку загалом. Особливо важливо аналізувати динаміку кредитування в умовах макроекономічної нестабільності та зростання ризиків, які характерні для України у 2022 – 2024 роках. Рис. 2.3 відображає зміну обсягів кредитів, наданих клієнтам, банкам та фізичним особам, а також динаміку частки кредитів, що припадають на фізичних осіб у загальному обсязі кредитування клієнтів.

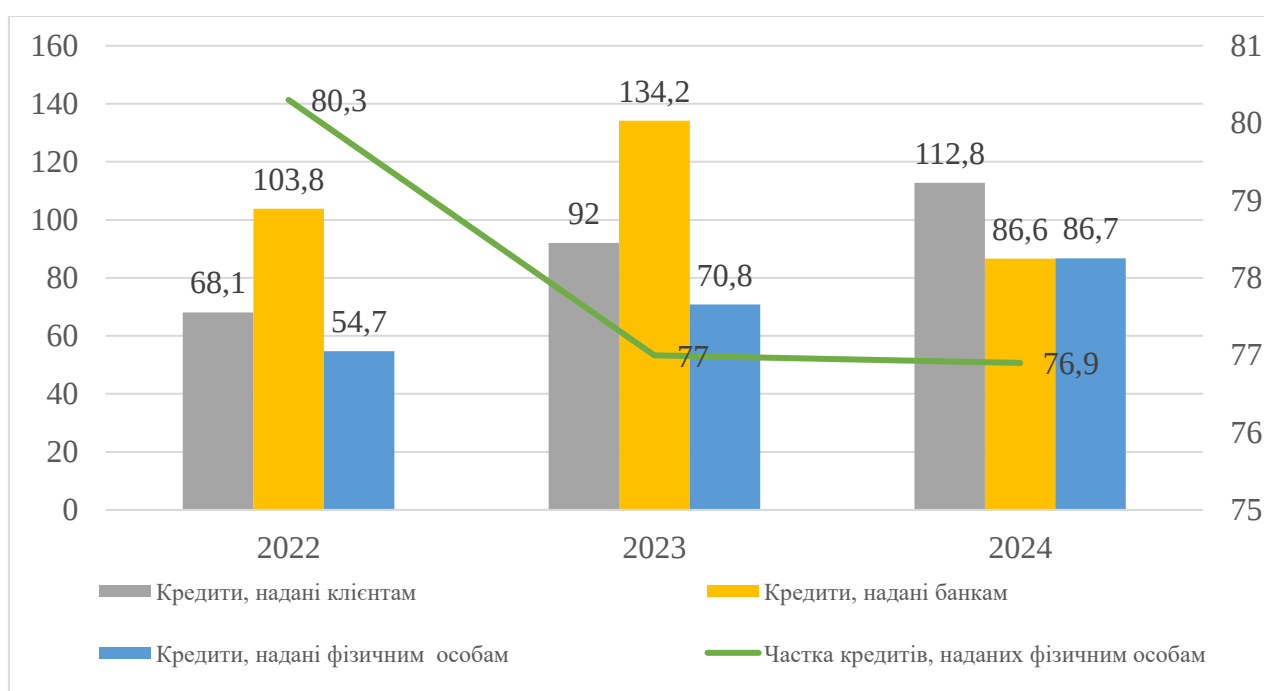

Рис. 2.3. Динаміка банківських кредитів та частка кредитів, наданих фізичним особам АТ КБ «Приватбанк» у 2022 – 2024 роках, млрд грн [35]

У 2022 році загальний обсяг кредитів, наданих клієнтам, становив 68,1 млрд грн, тоді як банкам було надано 103,8 млрд грн, а фізичним особам – 54,7 млрд грн. Частка кредитів фізичним особам у загальному обсязі кредитування клієнтів сягала 80,3%, що вказує на домінування споживчого кредитування в структурі кредитного портфеля банку. У 2023 році спостерігається зростання кредитування клієнтів до 92 млрд грн та зростання обсягів кредитів фізичним особам до 70,8 млрд грн, хоча темпи зростання виявилися менш динамічними, ніж приріст кредитів, наданих банкам (134,2 млрд грн). Частка кредитів

фізичним особам у загальному обсязі кредитування клієнтів знизилася до 77%, що може свідчити про певну переорієнтацію банку на корпоративний сегмент або зниження попиту на споживчі кредити.

У 2024 році тенденція продовжилася: кредити, надані клієнтам, зросли до 112,8 млрд грн, тоді як кредитування банків зменшилося до 86,6 млрд грн. Водночас кредити фізичним особам зросли до 86,7 млрд грн, але частка таких кредитів у загальному обсязі кредитування залишилась на рівні 76,9%. Це свідчить про стабілізацію частки споживчих кредитів на дещо нижчому рівні, ніж у 2022 році, що може відображати посилення регуляторних вимог, обмеження кредитоспроможності населення або зміну пріоритетів у кредитній політиці банку.

Таким чином, попри зростання абсолютних обсягів кредитування фізичних осіб, їхня частка в загальному обсязі кредитів клієнтам поступово знижується, що свідчить про поступове збалансування структури кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк».

Аналіз структури та динаміки кредитування домашніх господарств дозволяє оцінити зміну споживчих уподобань, купівельної спроможності населення, а також кредитної політики банку щодо фізичних осіб. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності в Україні спостерігається зростання попиту на окремі види кредитів, що зумовлено як потребами виживання, так і прагненням зберегти якість життя. У цьому контексті дослідження цільового спрямування кредитів, наданих домашнім господарствам у 2022 – 2024 роках, дозволяє простежити зміни в поведінці споживачів і стратегії банку.

Загальний обсяг кредитів, наданих домашнім господарствам, у 2022 році становив 54,7 млрд грн, у 2023 році збільшився до 70,8 млрд грн (приріст 29,4%), а у 2024 році досяг 86,7 млрд грн, що свідчить про сталу тенденцію зростання з річним приростом 22,5%. Основну масу цих кредитів традиційно становили кредитні картки, частка яких у 2022 році була надзвичайно високою – 85,2% від усіх кредитів фізичним особам.

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів кредитів, наданих домашнім господарствам за цільовим спрямуванням АТ КБ «Приватбанк», млрд грн [35]

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 р. до 2022 р., %	2024 рік	Темп приросту 2024 р. до 2023 р., %
Усього наданих кредитів домашнім господарствам	54,7	70,8	29,4	86,7	22,5
Кредити фізичним особам – кредитні картки	46,6	54,5	17,0	62,7	15,0
Питома вага, %	85,2	99,6	17,0	114,6	15,0
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	3,9	9,8	151,3	12,7	29,6
Питома вага, %	7,1	17,9	151,3	23,2	29,6
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	3,9	5,6	43,6	8,6	53,6
Питома вага, %	7,1	10,2	43,6	15,7	53,6
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	0,3	0,9	200,0	2,7	200,0
Питома вага, %	0,5	1,6	200,0	4,9	200,0

У 2023 році ця частка ще більше зросла до 99,6%, що свідчить про зростання ролі швидких, малих кредитів у фінансуванні споживчих потреб. У 2024 році обсяг кредитування за кредитними картками досяг 62,7 млрд грн (приріст 15%), хоча їхня питома вага почала знижуватись – до 114,6% від базового значення 2022 року, що свідчить про зростання інших форм кредитування.

Найбільш динамічно зростали споживчі кредити, які збільшилися з 3,9 млрд грн у 2022 році до 9,8 млрд грн у 2023 році (зростання на 151,3%), а у 2024

році – до 12,7 млрд грн (приріст 29,6%). Частка цих кредитів відповідно зросла з 7,1% до 17,9% і 23,2%, що свідчить про активізацію попиту на довгі й більш значущі кредити на товари тривалого користування.

Іпотечне кредитування також демонструє позитивну динаміку: з 3,9 млрд грн у 2022 році до 5,6 млрд грн у 2023 році (приріст 43,6%) та до 8,6 млрд грн у 2024 році (приріст 53,6%). Частка іпотеки у структурі зросла з 7,1% до 10,2% у 2023 році та до 15,7% у 2024 році. Це свідчить про зростання довіри до ринку нерухомості, а також про стабілізацію очікувань населення щодо майбутнього.

Найстрімкіше зростання демонструють кредити на придбання автомобіля, які зросли з 0,3 млрд грн у 2022 році до 0,9 млрд грн у 2023 році та до 2,7 млрд грн у 2024 році (у два рази щороку). Відповідно зростала і їх частка: з 0,5% до 1,6% у 2023 році, а у 2024 – до 4,9%. Це свідчить про відновлення споживчої активності та довгострокових інвестицій у мобільність як відповідь на проблеми інфраструктури або потреби релокації в умовах війни.

Загалом, структура кредитування домашніх господарств АТ КБ «Приватбанк» у 2022 – 2024 роках демонструє поступову диверсифікацію: хоча кредитні картки залишаються домінантними, їх питома вага знижується за рахунок зростання обсягів споживчих, іпотечних та автокредитів. Це свідчить про стабілізацію фінансової поведінки населення, посилення кредитоспроможності домогосподарств та відновлення довіри до довгострокових фінансових зобов'язань.

Аналіз строкової структури споживчого кредитування АТ КБ «Приватбанк» є важливим елементом оцінки кредитної політики банків, а також фінансових настроїв і можливостей населення. Розподіл споживчих кредитів за строками погашення дозволяє зробити висновки про рівень довіри клієнтів до банківської системи, їхню готовність брати на себе довгострокові фінансові зобов'язання, а також про стратегію банків щодо управління ризиками. У контексті макроекономічної нестабільності, викликаній війною та загостренням інфляційних процесів, ці тенденції набувають особливого значення для оцінки фінансової поведінки населення у 2022 – 2024 роках (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка обсягів споживчих кредитів за строками погашення АТ КБ
«Приватбанк», млрд грн [35]

Показник	Споживчі кредити			
	Усього	до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років
2022 рік	188,7	109,9	54,7	24,1
Питома вага, %	100	58,2	29,0	12,8
2023 рік	196,1	127,4	44,9	23,9
Темп приросту 2023 року до 2022 року%	3,9	15,9	-17,9	-0,8
Питома вага, %	100	65,0	22,9	12,2
2024 рік	237,3	159,9	55,2	22,2
Темп приросту 2024 року до 2023 року%	21,0	25,5	22,9	-7,1
Питома вага, %	100	67,4	23,3	9,4

У 2022 році загальний обсяг споживчих кредитів АТ КБ «Приватбанк» становив 188,7 млрд грн, з яких 109,9 млрд грн (58,2%) припадало на кредити строком до 1 року. Частка кредитів строком від 1 до 5 років становила 29,0% (54,7 млрд грн), а більше 5 років – 12,8% (24,1 млрд грн). Це свідчить про переважання короткострокового кредитування, що відповідає логіці обережної поведінки як банків, так і клієнтів в умовах невизначеності.

У 2023 році спостерігалось загальне зростання обсягу споживчих кредитів до 196,1 млрд грн (приріст на 3,9%). Найбільше зросли короткострокові кредити – на 15,9% до 127,4 млрд грн, що підвищило їхню питому вагу до 65,0%. Водночас обсяги кредитів строком від 1 до 5 років скоротилися на 17,9%, а частка зменшилася до 22,9%. Довгострокові кредити (понад 5 років) залишилися майже на рівні попереднього року, хоч їхня частка теж знизилася – до 12,2%. Ця тенденція свідчить про подальше зростання ролі короткострокового споживчого

фінансування, яке характеризується меншим ризиком для банку і вищою ліквідністю для клієнтів.

У 2024 році відбулося суттєве зростання загального обсягу споживчих кредитів АТ КБ «Приватбанк» – до 237,3 млрд грн (приріст на 21,0%). Основним драйвером зростання залишаються кредити до 1 року, які зросли до 159,9 млрд грн (+25,5%) і досягли рекордної питомої ваги 67,4%. Водночас спостерігається поштовх середньострокового кредитування (1–5 років): обсяги зросли на 22,9% до 55,2 млрд грн, а питома вага дещо підвищилася до 23,3%. Натомість довгострокові кредити знову скоротилися – на 7,1%, до 22,2 млрд грн, а їх частка зменшилась до 9,4%, що є найнижчим значенням за три роки.

Отже, структура споживчого кредитування АТ КБ «Приватбанк» у 2022 – 2024 роках чітко демонструє тенденцію до зростання короткострокових зобов'язань. Це свідчить про високу невизначеність у фінансовому середовищі, небажання або неспроможність домогосподарств брати на себе довгострокові зобов'язання, а також обережну політику банків щодо ризиків неплатоспроможності. Водночас поступове відновлення обсягів середньострокових кредитів у 2024 році свідчить про початкові ознаки стабілізації ситуації.

Процентні ставки за споживчими кредитами є ключовим індикатором вартості кредитних ресурсів для населення та важливим інструментом у формуванні кредитної політики банку. Аналіз динаміки середньозважених річних ставок за валютами дозволяє оцінити не лише рівень доступності кредитів, а й макроекономічну ситуацію, зміну монетарної політики, вплив інфляційних та валютних коливань, а також рівень довіри до національної валюти. У цьому контексті важливо проаналізувати зміну ставок за споживчими кредитами в АТ КБ «Приватбанк» у розрізі гривні, долара США та євро за період 2022 – 2024 років (рис. 2.4).

У 2022 році найвищий рівень середньозважених річних ставок спостерігався за кредитами в національній валюті – 42%, що є відображенням високих ризиків, інфляційного тиску та нестабільності у зв'язку з

повномасштабним вторгненням рф. Водночас ставки за кредитами в доларах США та євро становили 15% і 13% відповідно, що істотно нижче, але й доступність валютного кредитування для населення в умовах валютних обмежень була обмеженою.

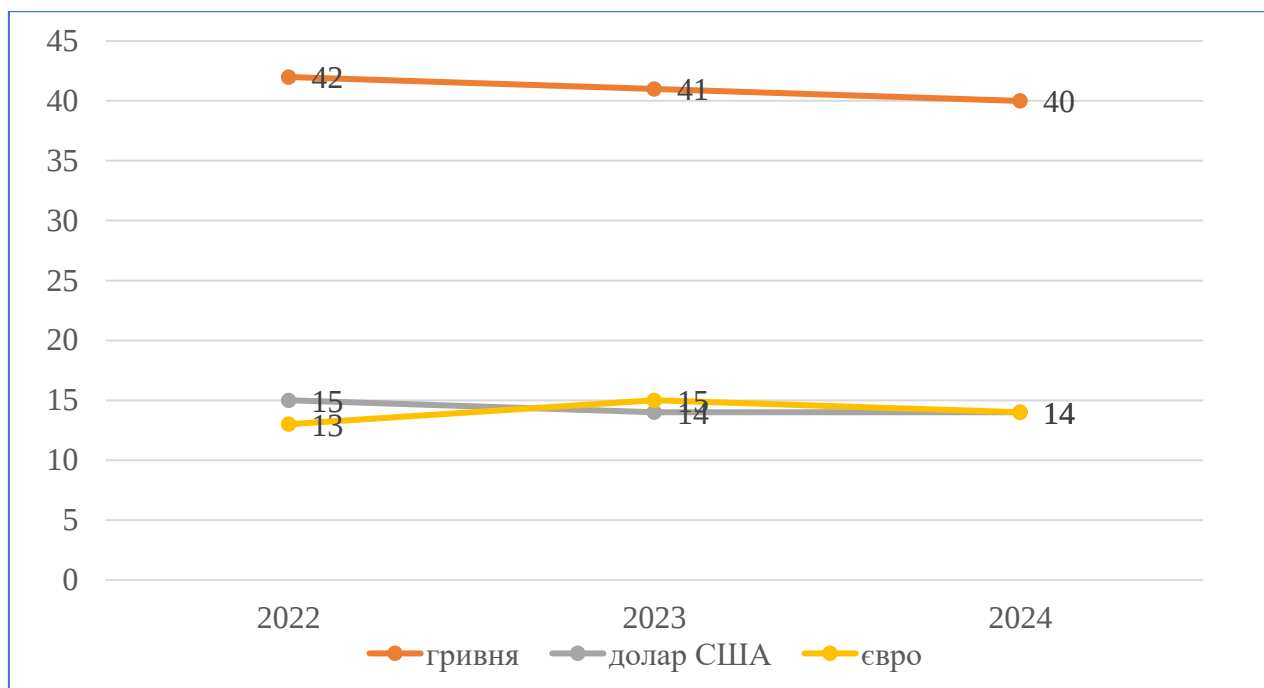

Рис. 2.4. Середньозважені річні відсоткові ставки за споживчими кредитами АТ КБ «Приватбанк» у розрізі валют у 2022 – 2024 рр., % [35]

У 2023 році середньозважена ставка АТ КБ «Приватбанк» в гривні знизилася до 41%, що свідчить про початкове пом'якшення монетарної політики або зниження банківських ризиків. Водночас ставки в доларах знизились до 14%, а в євро – зросли до 15%. Таке коливання в євровій ставці може бути зумовлене зовнішніми факторами, зокрема політикою ЄЦБ, а також зміною вартості залучення ресурсів у європейській валюті.

У 2024 році зниження ставок у гривні продовжилося – до 40%, що є сигналом стабілізації внутрішньої економіки та зміцнення кредитної дисципліни. Водночас ставки за кредитами в доларах залишилися на рівні 14%, а в євро дещо знизились до 14%, демонструючи певну консолідацію умов кредитування в іноземній валюті.

Загалом, тенденція до поступового зниження ставок у гривні свідчить про відносну макрофінансову стабілізацію та підвищення привабливості кредитування в національній валюті. У той же час, рівень ставок за валютними кредитами залишається стабільним або помірно коливається, що відображає як зовнішні економічні чинники, так і політику обмеженого доступу населення до таких кредитів. У поєднанні з аналізом обсягів кредитування це свідчить про переважання внутрішнього попиту та збереження ролі гривні як основної валюти споживчого кредитування.

Аналіз динаміки споживчого кредитування АТ КБ «ПриватБанк» у 2022 – 2024 роках свідчить про поступове зростання обсягів кредитної активності, попри складну макроекономічну ситуацію та виклики воєнного часу. Загальний обсяг кредитів, наданих фізичним особам, стабільно зростає щороку, що свідчить про збереження платоспроможного попиту з боку населення та адаптивність банку до нових умов.

Основну частину споживчих кредитів стабільно становили кредитні картки, питома вага яких у 2024 році перевищила 76%, що зумовлено їх гнучкістю, короткими строками та простотою оформлення. Водночас спостерігалось активне зростання сегментів споживчого, іпотечного кредитування та кредитів на придбання авто, що може свідчити про зростання довіри клієнтів до банківської системи та покращення їхніх фінансових очікувань.

Структура споживчого портфеля демонструє тенденцію до переважання короткострокового кредитування: понад дві третини кредитів у 2024 році мали строк до одного року. Це зумовлено як обережною поведінкою клієнтів, так і прагненням банку знизити кредитні ризики в умовах нестабільності. Однак поступове зростання обсягів середньострокового кредитування свідчить про початкові ознаки економічної стабілізації.

Середньозважені річні ставки за кредитами в національній валюті мали тенденцію до повільного зниження – з 42% у 2022 році до 40% у 2024 році. Це свідчить про поступове пом'якшення умов кредитування на фоні відносної

стабілізації фінансового сектору. Валютні кредити залишалися менш привабливими та регульованими, а їх ставки залишалися відносно стабільними.

Загалом ПриватБанк демонструє активну позицію на ринку споживчого кредитування, зберігаючи лідерські позиції завдяки широкій клієнтській базі, гнучкості кредитних продуктів та ефективній адаптації до ринкових умов. Подальший розвиток цього сегмента залежатиме від макроекономічної ситуації, політики НБУ та рівня довіри населення до банківської системи.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Ризики споживчого банківського кредитування

Повномасштабне вторгнення призвело до значних потрясінь на ринку банківського кредитування, загостривши існуючі та породивши нові ризики. Щоб зрозуміти ці виклики, доцільно розглянути споживче кредитування окремо з двох перспектив: погляду кредитора (банку) та погляду позичальника (домогосподарства).

Ризики споживчого кредитування притаманні як кредиторам, так і позичальникам.

Основні ризики споживчого кредитування з точки зору кредитора можна умовно згрупувати в три великі категорії. По-перше, це втрата запланованого процентного доходу через дострокове повернення позики клієнтом, коли банк недоотримує частину процентів, розрахованих на повний термін. По-друге, існує ймовірність часткового чи повного невиконання боржником своїх зобов'язань, що призводить до формування резервів та прямого збитку. І, нарешті, операційні ризики, які виникають внаслідок помилок або недбалості персоналу (неправильне оформлення документів, збої в обробці платежів тощо) і можуть спричиняти як фінансові втрати, так і репутаційні наслідки для банку.

Для кредиторів характерні такі види ризиків споживчого кредитування:

1. Кредитний ризик. Загальне погіршення економічного стану, спричинене війною, відобразилося в інтенсифікації саме кредитного ризику. За даними Національного банку України, кредитний ризик за останні роки став лідером серед усіх ризиків, на які наражаються українські банки. Незважаючи на деякі позитивні зміни в частині непрацюючих кредитів, про що зазначалося вище, «дефолти споживчих кредитів ще дещо перевищують до воєнні показники» [8].

Таким чином, банки мають приділяти підвищену увагу, кредитуючи населення.

2. Ризик зростання кредитних втрат – виникає, коли клієнти не можуть або не хочуть обслуговувати свої борги (прострочення, дефолти). У періоди економічної нестабільності, зниження доходів населення чи високої безробіття рівень неплатежів зростає, що призводить до формування резервів під сумнівні кредити й прямих збитків для банку.

3. Ризик зниження платоспроможності населення. У період дії воєнного стану кредитори повинні з особливою ретельністю підходити до оцінювання фінансової спроможності потенційних позичальників, а також до аналізу рівня їхнього боргового навантаження з метою мінімізації ризиків неповернення кредитів. Практика свідчить, що надмірне пом'якшення критеріїв кредитування часто має негативні наслідки, зокрема у сегменті споживчих кредитів, частка яких вже перевищує 80% в структурі роздрібного портфеля. У зв'язку з цим доцільно впроваджувати політику диверсифікації кредитного портфеля, яка дозволяє знизити залежність від одного напрямку кредитування та зменшити ризики у разі дестабілізації окремих ринкових ніш. Такий підхід є особливо актуальним у контексті очікуваного розширення обсягів кредитування у 2024 році. Міжнародна банківська практика також підтверджує ефективність стратегії диверсифікації. Зокрема, у фінансовій групі BNP Paribas значну увагу приділяють запобіганню концентрації ризиків. Якщо частка певної галузі, регіону або сегмента перевищує 5–10% запланованого обсягу чистого кредитного портфеля, це вважається надмірною концентрацією, і застосовуються обмежувальні механізми. Таким чином, встановлення лімітів стає важливим інструментом управління кредитними ризиками.

4. Операційні ризики пов'язані з внутрішніми процесами банку: помилками працівників, збоєм у процесинг-системах, шахрайством, недосконалою IT-інфраструктурою. Наслідки – фінансові втрати, простої в обслуговуванні клієнтів, додаткові витрати на виправлення помилок.

5. Ризик ліквідності виникає, коли банк не може швидко залучити достатньо коштів для виконання своїх платіжних зобов'язань (виплати за

вкладами, міжбанківські розрахунки) без значних втрат. Активне споживче кредитування збільшує потребу в короткостроковому фінансуванні, а раптовий відтік депозитів чи замороження ринків капіталу загострює цей ризик.

6. Ризик зростання витрат на отримання інформації та забезпечення безпеки – щоби зменшити кредитний ризик, банк інвестує в системи скорингу, аналітику даних, кредитні бюро, KYC/AML-процедури та кібербезпеку. Ці заходи вимагають постійних витрат на ліцензії, інтеграцію, підтримку та навчання персоналу.

7. Репутаційні ризики – негативні випадки (масові дефолти, скандали з нав'язуванням продуктів, витоки даних) підривають довіру клієнтів і посилюють пильність регуляторів. Репутаційні втрати призводять до відтоку клієнтів, зростання вартості фондування та штрафів.

8. Ризик дострокового погашення позики – клієнти можуть повертати кредит раніше терміну (наприклад, через рефінансування за більш вигідною ставкою). Це призводить до втрати планових процентних доходів і змінює строкову структуру активів і зобов'язань банку, що потребує перебалансування ліквідності та може знизити дохідність портфеля [25].

Зростання кредитних витрат підвищує потребу у створенні резервів, що посилює ризик ліквідності та репутаційний ризик, якщо клієнти втратять довіру. Інвестиції в інформаційні системи знижують кредитний та операційний ризики, але підвищують витрати і створюють операційні виклики. Ефективне управління цими ризиками потребує комплексного підходу: інтегрованих систем моніторингу, збалансованої політики ціноутворення та капітального планування.

Окрім потенційних небезпек, з якими стикаються кредитори у процесі споживчого кредитування, в зоні ризику також знаходяться споживачі таких кредитних послуг. Споживачі кредитних продуктів, особливо в період воєнного стану або економічної турбулентності, вразливі до низки загроз, які можуть суттєво вплинути як на їхню фінансову стабільність, так і на загальну якість життя. Оцінка та розуміння цих ризиків є необхідною умовою для прийняття виважених рішень щодо залучення позикових коштів:

1. Ризик неотримання споживчого кредиту полягає в імовірності відмови банку у видачі позики через невідповідність клієнта вимогам щодо платоспроможності, недостатній рівень доходу або негативну кредитну історію. Це може ускладнити реалізацію запланованих витрат або критично важливих покупок.

2. Ризик несвоєчасного повернення споживчого кредиту виникає у випадках, коли позичальник не може своєчасно виконати свої зобов'язання перед банком, що може призвести до штрафів, пені, нарахування додаткових процентів і врешті – до примусового стягнення заборгованості.

3. Ризик зниження доходів особливо актуальний у період економічної нестабільності, коли споживачі можуть втратити джерело прибутку або зазнати суттєвого його зменшення. Це безпосередньо впливає на здатність обслуговувати боргові зобов'язання.

4. Непрозорість операції та обмеження по інформації полягає у недостатньому інформуванні клієнтів щодо всіх умов кредитування, включаючи приховані платежі, зміни в процентних ставках або додаткові комісії. Це створює додаткове фінансове навантаження та може призвести до конфліктів з банком.

5. Ризик втрати доступу до банківської інфраструктури передбачає ситуації, коли внаслідок надзвичайних подій (наприклад, військових дій або технічних збоїв) позичальник тимчасово або постійно втрачає можливість здійснювати платежі або керувати своїм кредитним рахунком.

6. Ризик погіршення кредитної історії виникає в разі порушення строків виплат або відмови від виконання зобов'язань. Це обмежує подальші можливості отримання нових кредитів, погіршує загальну фінансову репутацію позичальника і може впливати на інші аспекти фінансової взаємодії з банками.

Одним із ключових ризиків для споживачів кредитних послуг є ймовірність неотримання повної суми кредиту, на яку розраховує позичальник. Банки можуть відмовити у наданні позики або погодитися на менший обсяг фінансування внаслідок результатів оцінки платоспроможності клієнта, включаючи аналіз його кредитної історії та скорингову оцінку.

Ще один важливий ризик полягає в недостатній прозорості умов кредитування. Мова йде про ситуації, коли позичальник не отримує повного обсягу інформації щодо умов кредиту до моменту підписання договору. Це може відбутися як через брак професійності або недоброчесність працівників фінансової установи, так і через порушення самою установою вимог законодавства або регулятора. Такий ризик не тільки створює простір для маніпуляцій, а й підсилює інші загрози, зокрема фінансову уразливість клієнта.

Окремої уваги заслуговує проблема недостатнього рівня фінансової обізнаності серед споживачів кредитних продуктів. Низька фінансова грамотність часто стає чинником неправильного вибору умов кредитування, нерозуміння власних обов'язків або наслідків прострочень. Особливо це проявляється в кризових умовах, коли стресові фактори підсилюють схильність до необдуманих рішень. Хоча за останні роки в Україні спостерігається поступове зростання індексу фінансової грамотності, велика частка громадян все ще не володіє базовими знаннями, необхідними для усвідомленого та відповідального користування кредитними продуктами.

З боку банку основні загрози полягають у різкому зростанні неплатежів, потребі формувати додаткові резерви під проблемні позики та витратах на посилення внутрішніх контрольних процедур. Нестабільність доходів населення підвищує ймовірність дефолтів, а операційні збої та кіберзагрози ускладнюють обробку заявок і моніторинг портфеля.

З боку споживача війна підвищує невизначеність щодо майбутніх доходів, що змушує ретельніше оцінювати доцільність позик та строкових зобов'язань. Фізичні особи стикаються з підвищеними ставками, жорсткішими вимогами до застави та документів, а також із ризиком різкого переоцінювання своїх можливостей через інфляцію та коливання курсу валют.

Таким чином, шокові умови війни створили взаємопов'язану мережу ризиків для обох сторін: банки змушені посилювати кредитний відбір і контролі, а позичальники – більш обережно підходити до вибору продуктів та оцінки своєї платоспроможності.

3.2. Проблеми і тенденції розвитку споживчого кредитування в Україні

Упродовж останніх років в Україні спостерігається стрімке зростання обсягів споживчого кредитування. Основними чинниками цього процесу стали активне впровадження нових кредитних продуктів та удосконалення вже наявних. Водночас цей сектор і надалі стикається з низкою системних проблем, серед яких — недостатній рівень платоспроможності позичальників, загальна фінансова нестабільність населення, прогалини в правовому регулюванні діяльності кредитних установ, а також істотні соціально-економічні та політичні відмінності між регіонами країни.

Фахівці в галузі фінансів часто виділяють два основні типи поведінки клієнтів банківських установ: одні принципово уникають позик, тоді як інші вже мають досвід кредитування або ж обслуговують діючі кредити. Саме остання група споживачів є основним джерелом розширення кредитного портфеля банків, адже першу категорію клієнтів практично неможливо залучити до позичкових продуктів.

Одним із ключових індикаторів наближення кризи у сфері споживчого кредитування є зростання боргового навантаження на осіб, які одночасно обслуговують два чи більше кредитів. У зв'язку з цим особливо небезпечною є політика банків, що передбачає безвідповідальне надання нових довгострокових кредитів клієнтам із нестабільним рівнем доходів, який не демонструє позитивної динаміки. Такий підхід загрожує формуванням кредитних бульбашок та подальшими збоями в системі.

Одним із викликів для подальшого розвитку кредитування фізичних осіб в Україні є стрімке зростання активності небанківських фінансових установ, зокрема й тих, що оперують у межевій зоні тіньового фінансового сектору. Це проявляється у кількох ключових напрямках:

- по-перше, спостерігається активізація мікрофінансових компаній, які надають короткострокові позики населенню;
- по-друге, продовжується масштабне розширення діяльності ломбардів,

правове регулювання яких з боку Національного банку лише формується;

– по-третє, на ринку з'являються нові формати фінансування, такі як peer-to-peer кредитування та краудфандингові платформи, які функціонують за принципами взаємного кредитування між приватними особами [22].

Попри активне розширення кредитного портфеля у банківському секторі, низка проблем загострює ситуацію. Однією з основних труднощів є надмірна насиченість ринку – значна частка населення вже має непогашені споживчі позики, тому не виявляє готовності або здатності брати нові. Крім того, фіксується тенденція до збільшення обсягів простроченої заборгованості, що свідчить про погіршення платіжної дисципліни серед позичальників.

Суттєвий негативний вплив справляє й недостатня прозорість банків у взаємодії з клієнтами: деякі установи навмисно не розкривають повної інформації про додаткові платежі чи комісії, що призводить до того, що кінцева сума повернення кредиту значно перевищує очікування позичальника. Окрім цього, експерти вказують на ще одну ризиковану тенденцію – надмірне пом'якшення вимог до клієнтів під час видачі кредитів, що призводить до накопичення в портфелях банків значної кількості проблемних чи безнадійних позик, які ставлять під загрозу фінансову стабільність установ.

Отже, ринок кредитування в Україні демонструє поступальне зростання, однак темпи цього розвитку сповільнюються, що вказує на ускладнення ситуації у сфері споживчого кредитування через появу нових викликів. Попри значні переваги, споживчі позики супроводжуються низкою проблемних аспектів.

Серед ключових труднощів – зростання випадків неповернення кредитів, поширення надмірного кредитування, що нерідко призводить до фінансової залежності позичальників, а також нестача ресурсів у банківських установ, особливо новостворених, які через обмежену капіталізацію не здатні активно кредитувати населення.

Вирішення цих проблем можливе завдяки реалізації комплексу заходів, зокрема: удосконаленню методів оцінки платоспроможності клієнтів, посиленню внутрішнього контролю за діяльністю персоналу, реформуванню

правової системи в частині фінансових спорів, а також адаптації кращих практик іноземних фінансових інституцій.

Не менш важливу роль відіграє ефективне державне регулювання, основні завдання якого полягають у збалансованому перерозподілі фінансових ресурсів відповідно до потреб економіки, контролі за грошовими потоками на різних рівнях управління та створенні умов для більш результативного використання бюджетного кредитування.

У цілому, споживче кредитування залишається одним із найперспективніших напрямів розвитку банківської діяльності. Це пояснюється насамперед зростанням споживчих потреб населення, що стимулює активізацію кредитного ринку. Проте для ефективного функціонування цієї сфери необхідним є всебічний підхід: детальна оцінка платоспроможності позичальників, аналіз фінансової стійкості банку, вивчення ринкових тенденцій і потенційних ризиків, а також застосування статистичних методів дослідження ринку.

Банк, як інституція, покликаний забезпечувати економічну стабільність, має бути надійним та стійким елементом фінансової системи. В умовах економічної та правової нестабільності фінансовим установам доводиться не лише зберігати довірені кошти, але й ефективно їх примножувати, що потребує якісного управління ризиками та вчасного виявлення потенційних загроз.

На жаль, сучасна економічна ситуація в Україні все ще характеризується вразливістю банківського сектора. Серед чинників, що посилюють ризики кредитування, можна назвати недосконалу економічну структуру, проблеми в корпоративному управлінні та низький рівень прозорості окремих суб'єктів господарювання. Водночас кредитні операції залишаються фундаментом банківської діяльності, забезпечуючи основну частину прибутків фінансових установ.

Попри наявність ризику неповернення позики, який супроводжує кредитні операції, банки продовжують активно здійснювати кредитування клієнтів. Зниження ймовірних втрат можливе за умови ефективного управління

кредитним портфелем, що, у свою чергу, базується на чітко сформульованій кредитній політиці установи. Така політика оформлюється у вигляді регламентуючого документа, де визначаються основні цілі та завдання процесу кредитування, зокрема щодо забезпечення належної якості банківських активів.

Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» спрямована на забезпечення ефективного управління кредитними ресурсами з метою досягнення фінансової стійкості, прибутковості та зниження рівня кредитних ризиків. Вона передбачає ретельний аналіз кредитоспроможності позичальників як з боку фізичних осіб, так і представників малого та середнього бізнесу. ПриватБанк активно використовує скорингові моделі, аналіз кредитної історії та інші інструменти оцінювання ризиків для ухвалення обґрунтованих рішень щодо надання позик [24].

У рамках політики банк акцентує увагу на прозорості кредитних умов, автоматизації процесів кредитування, а також на цифрових сервісах, які дозволяють швидко розглядати заявки та контролювати заборгованість. Особливе значення надається диверсифікації кредитного портфеля, що знижує залежність від окремих галузей або регіонів, а також встановленню внутрішніх лімітів на кредитування клієнтів і груп пов'язаних осіб.

Управління кредитним ризиком включає створення відповідних резервів, регулярний перегляд кредитних портфелів і застосування систем внутрішнього контролю. У випадках виникнення проблемної заборгованості банк впроваджує реструктуризаційні рішення або вживає правові заходи для повернення коштів. Кредитна політика ПриватБанку постійно адаптується до змін у макроекономічному середовищі та відповідає вимогам Національного банку України.

Ринок споживчого кредитування в Україні має значний потенціал. Серед основних тенденцій розвитку споживчого кредитування в Україні можна виокремити кілька ключових напрямів.

По-перше, спостерігається стійке зростання обсягів кредитування фізичних осіб, що зумовлено як зростанням споживчого попиту, так і активною

пропозицією з боку банків, зокрема у сфері онлайн-кредитування.

По-друге, банки дедалі частіше використовують цифрові інструменти – мобільні додатки, автоматизовані системи прийняття рішень, дистанційне підписання договорів, що значно спрощує доступ до фінансових послуг.

По-третє, посилюється конкуренція між банківськими та небанківськими фінансовими установами, зокрема мікрофінансовими організаціями, які активно виходять на ринок споживчих кредитів. Також актуальною є тенденція до жорсткішого регулювання – НБУ поступово впроваджує вимоги до прозорості умов кредитування, оцінки кредитоспроможності позичальників та захисту прав споживачів. Нарешті, у зв'язку з війною та економічною нестабільністю, зростає увага до управління кредитними ризиками, реструктуризації заборгованості та збереження якості кредитного портфеля.

ВИСНОВКИ

Споживче кредитування – це форма банківської діяльності, що полягає у наданні фізичним особам фінансових ресурсів для придбання товарів і послуг з відстроченням платежу. Його роль у сучасній економіці є надзвичайно важливою, адже воно виконує кілька ключових функцій.

По-перше, споживче кредитування сприяє підвищенню рівня життя населення, дозволяючи громадянам задовольняти потреби не лише за рахунок наявного доходу, а й шляхом майбутніх заробітків. По-друге, воно стимулює внутрішній попит, що, у свою чергу, впливає на розвиток торгівлі, сфери послуг і виробництва. По-третє, для банків споживчі кредити є джерелом прибутку, а також інструментом розширення клієнтської бази та підвищення фінансової інклюзії.

В умовах економічної нестабільності, роль споживчого кредитування ще більше зростає, оскільки воно може виступати засобом підтримки домогосподарств у періоди зниження доходів, за умови ефективного управління ризиками як з боку банків, так і з боку самих позичальників.

Аналіз динаміки свідчить про поступове відновлення кредитної активності банків у 2023 – 2024 рр. після різкого скорочення в 2022 році, проте цей процес є фрагментарним і залежним від низки чинників:

1. Зміна обсягів і структури кредитного портфеля – після суттєвого падіння у 2022 році (внаслідок воєнних ризиків, відтоку населення, втрати активів і платоспроможності), обсяги нових споживчих кредитів почали демонструвати помірне зростання у 2023 році.

2. Посилення ризик-орієнтованого підходу банків – банки змінили підхід до оцінки позичальників: відбулося посилення вимог до кредитної історії, доходів, трудового статусу. Особлива увага приділяється регіональним ризикам – у зонах бойових дій або з високим рівнем міграції кредитування суттєво обмежене. Значення скорингових систем та аналізу ризиків зросло, особливо при

прийнятті рішення щодо беззаставного кредитування.

3. Вплив макроекономічних факторів – інфляція, нестабільність валютного курсу, зниження реальних доходів населення, обмеження попиту та невизначеність економічного відновлення – всі ці фактори гальмують активне зростання споживчого кредитування. Паралельно, державна монетарна політика (жорстка до середини 2023 р.) стримувала здешевлення кредитних ресурсів, хоча поступове зниження облікової ставки НБУ в 2023 – 2024 роках сприяло деякому пожвавленню кредитної активності.

4. Цифровізація та фінтех – помітним трендом залишається цифровізація банківських послуг. Більшість нових заявок на споживчі кредити здійснюється через мобільні застосунки або онлайн-банкінг. Це особливо актуально для внутрішньо переміщених осіб або громадян, які перебувають за кордоном, але зберігають фінансову активність в українській банківській системі. Активно розвиваються партнерські програми з e-commerce платформами.

5. Соціальна роль споживчого кредитування – в умовах війни споживчі кредити виконують не лише економічну, а й соціальну функцію – вони допомагають домогосподарствам покривати базові витрати (медичні послуги, житло, комунальні платежі, освіту). Проте зростає і частка прострочених кредитів, що вимагає розробки механізмів реструктуризації та кредитного захисту.

АТ КБ «ПриватБанк» є найбільшим банком в Україні за розміром активів, обсягами залучених депозитів і виданих кредитів, зокрема – у сегменті споживчого кредитування. Упродовж 2022 – 2024 років банк відігравав ключову роль у підтримці платоспроможного попиту населення в умовах війни, високої інфляції та економічної нестабільності.

Попри кризовий стан у 2022 році, банк зберіг кредитну активність у роздрібному сегменті, зосередившись на видачі короткострокових споживчих кредитів – здебільшого через продукти типу «Оплата частинами», «Миттєва розстрочка» та кредитні картки. Такий підхід дав змогу підтримати обіговий попит з боку населення, водночас мінімізуючи кредитні ризики.

У 2023 році спостерігалось поживлення кредитної активності. ПриватБанк адаптував свої умови до змін у ринку – розширено ліміти кредитування для окремих категорій клієнтів з позитивною кредитною історією, активізовано програми купівлі техніки, меблів та інших товарів через споживчі кредити. Банк водночас посилював скорингові вимоги та перевірку клієнтів, щоб зменшити частку проблемної заборгованості.

У 2024 році ПриватБанк продовжив тренд на зростання – обсяги виданих споживчих кредитів зросли, зокрема у сфері довгострокових кредитів на великі покупки. При цьому банк залишився лідером за кількістю виданих кредитів фізичним особам, зберігаючи високу частку ринку. Активно впроваджувалися цифрові рішення: оформлення кредитів через мобільний додаток, дистанційна верифікація, автоматичне ухвалення рішень. Це значно спростило доступ до кредитування для населення та зменшило операційні витрати.

У структурі споживчого кредитного портфеля домінували гривневі кредити, що узгоджується із загальною тенденцією мінімізації валютних ризиків. Водночас відсоткові ставки ПриватБанку залишалися конкурентоспроможними на ринку, зберігаючи інтерес клієнтів до кредитних продуктів навіть за умов високої інфляції.

У підсумку, ПриватБанк у 2022 – 2024 роках не лише зберіг лідерські позиції у споживчому кредитуванні, а й адаптував свою політику до кризових умов. Його гнучка модель кредитування, цифрові інструменти та фокус на коротко- і середньострокових продуктах забезпечили банку стабільне зростання кредитного портфеля та підтримку фінансової активності населення в період нестабільності.

Перспективами розвитку споживчого банківського кредитування в сучасних умовах є:

1. Вдосконалення системи оцінки кредитоспроможності позичальників із використанням цифрових технологій і Big Data.
2. Підвищення фінансової грамотності населення для зниження ризиків неповернення кредитів.

3. Розширення доступу до кредитування через онлайн-платформи та мобільні додатки.

4. Диверсифікація кредитних продуктів відповідно до потреб різних категорій клієнтів.

5. Посилення державного та регуляторного контролю з метою забезпечення прозорості умов кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю.В., Дзюбенко А.Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 27(2). С. 87-92. С. 88.
2. Банківські операції: підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. дра екон. наук, проф. А.М. Мороза. К.: КНЕУ, 2000. 384 с.
3. Бондар О.П. Кредитування населення на споживчі потреби: авто реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит». Київ, 2007. 19 с.
4. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. № 2. С.148-158.
5. Волкова Н. І., Статкевич Г. В. Розвиток споживчого кредитування в кризових умовах. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 106–111.
6. Гаврилко П. П., Кужелєв М. О., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі: фінансові механізми та маркетингові стратегії: монографія. Рівне – Новий Сонч: Волин. обереги, 2016. 228 с.
7. Грищук Ю.П. Проблеми споживчого кредитування в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Economics/1_116750.doc.htm (дата звернення: 24.04.2025).
8. Демчак Р. Особливості отримання споживчих кредитів в торговельних мережах. URL: <http://finance.tochka.net> (дата звернення: 24.04.2025).
9. Дзюбенко А.Д., Алескерова Ю.В. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №27-2. С. 87-92.
10. Добрик Л.О., Кононов А.В., Гагіна Є.В. Актуальні аспекти споживчого кредитування в Україні. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 2.

11. Жежерун Ю.В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). С. 41-50.
12. Заславська О.І. Проблеми та перспективи функціонування іпотечного ринку України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2023. №1 (61). С. 9-14.
13. Івасів Б.С. Гроші та кредит: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2008. 528 с.
14. Кльоц І. Ринок іпотечного кредитування в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №1(48). С. 105-111. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-14>.
15. Кужелєв М. О., Стабіас С. М. Діяльність небанківських фінансових установ в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2023. №58. С. 100–105.
16. Кужелєв М.О, Нечипоренко А.В. Фінансування охорони здоров'я в умовах глобальних викликів: український досвід. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. №1(13). С. 85–94.
17. Кужелєв М.О. Сучасний стан фінансування української науки: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 13/3. С. 129–131.
18. Кульчицька Є.В. Споживче кредитування і його вплив на фінанси домогосподарств: збірник. Київ: КНЕУ, 2019. 722 с.
19. Лаптев С. М., Денисенко М. П., Кабанов В. Г., Любунь О. С. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід). Київ: ВД "Професіонал", 2004. 320 с.
20. Левандівський О.Т. Криховецька З.М., Кохан І.В. Сучасні тенденції функціонування банківської системи України. *Агросвіт*. №3-4. 2023. С. 97-104.
21. Нечипоренко А.В. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України. *Економічний вісник університету*. 2023. №58. С. 46–53.
22. Осадчий Є. Сучасний стан та проблеми банківського споживчого

кредитування в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 11-12. С. 97-102.

23. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 24.04.2025).

24. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 24.04.2025).

25. Партин Г. О. Стан споживчого кредитування в Україні та перспективи його розвитку з врахуванням умов сучасної фінансово-економічної та політичної ситуації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.6. С. 257-262.

26. Петрик Л.О., Міщенко К.С. Оцінка банківських ризиків в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98>.

27. Правдиковська І., Дорошенко Н. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 150-153. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-32>.

28. Про затвердження Змін до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного Банку України від 26.01.2021 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008500-21#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

29. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

30. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року №1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

31. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

32. Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкіна М.Ф. та ін. Гроші та кредит:

підручник / за заг. ред. М.І. Савлука. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 598 с.

33. Система банківського менеджменту: навч. посіб. / А.Т. Головка, В.І. Грушко, М.П. Денисенко та ін.; За ред.. О.С. Любунь та В.І. Грушко. К.: Інкос, 2008. 480 с.

34. Статистичні випуски Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57420 (дата звернення: 24.04.2025).

35. Фінансова звітність. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБнак» <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 25.04.2025).

36. Чайковський Я.І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Економічний аналіз: зб. наук.* 2017. Том 27. № 1. С. 156-163.

37. Шаповал Ю. Банк розвитку як інститут довгострокового фінансування національної економіки України. *Економічний вісник Національного гірничого університету.* 2014. № 2. С. 28–36.

38. Штучний інтелект в українському банківському секторі: можливість чи необхідність? URL: <https://www.oschadbank.ua/news/stucnij-intelekt-vukrainskomu-bankivskomu-sektori-mozlivist-ci-neobhidnist> (дата звернення: 24.04.2025).

39. Шуміло Я. М. Інструменти штучного інтелекту для управління поведінкою економічних агентів в маркетинговій діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2022. № 15. С. 60–66.

40. Resilience Assessment of Ukraine's Banks. NBU. 2023. 6 p. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Resilience%20Assessment_Results_2023_eng.pdf?v=6 (дата звернення: 24.04.2025).